

Het MAB vóór 50 jaar

Januari, februari, maart 1948

Prof. Dr. M.A. van Hoepen

Het januarinummer opent met de redactionele mededeling, dat de heer Ch. Hageman zich in verband met zijn overige werkzaamheden genoodzaakt ziet af te treden als mede-redacteur van de rubriek: 'Uit het buitenland'. Zijn opvolger wordt Drs. L.J.M. Roozen.

Prof. Dr. P.P. van Berkum stelt onder de titel: 'De prijsstijging en haar invloed op de financiering' opnieuw de precaire financieringspositie van het Nederlands bedrijfsleven in de wederopbouwperiode aan de orde (zie ook deze rubriek in de jaargang 1997). Door afschrijving op historische uitgaafprijsbasis, '... door de vigerende prijsbeheersings- en fiscale politiek, welke hardnekkig aan het irreële standpunt der historische kostprijscalculatie blijft vasthouden ...' wordt bewerkstelligd, dat ondernemers onvoldoende zicht hebben op de werkelijke toekomstige financieringsbehoefte en dat '... ondernemers en staat onvoldoende de werkelijkheid op het punt van maatregelen tot instandhouding van het productieapparaat onder de ogen zien'. Daardoor worden 'de economische juiste normen uit het oog verloren' en wordt met vreemd vermogen gefinancierd wat met eigen vermogen gefinancierd had behoren te worden. Die laatste financieringsvorm wordt niet alleen tegengewerkt door het niet aftrekbaar zijn van de vermogenskostenvergoeding, maar ook doordat bij een eventuele aan een aandelenemissie voorafgaande herkapitalisatie (dat speelt vooral bij niet beursgenoteerde fondsen) 'de als bonus aan de aandeelhouders uit te keren boekwinst ... als inkomen wordt belast'. Opmerkelijk is nog de vermelding van Van Berkum van enkele gevallen waarin 'het verlies van de laatste oorlogsjaren ... snel ... werd weggewerkt ... door (deze) uit een opwaartse herwaardering van het vaste actief te

delgen om daarna direct de dividendbetaling te hervatten'. Soms lijkt ons huidige regime van wettelijke reserves zo gek nog niet.

Met de bijdrage: 'Enige opmerkingen over de betekenis van de leer van het winstmaximum' stelt Dr. J.L. Mey Jr. opnieuw (zie ook november 1947) de bijdrage van de 'moderne prijsleer ... voor de bedrijfseconomie' aan de orde. Doordat 'in de moderne prijsleer ... het tijdselement wordt verwaarloosd ... kan (deze) geen voor de bedrijfseconomie bruikbare analyse geven van de gedragingen van de bedrijfshuishoudingen ter markt, noch voor de concurrentiemarkt, noch voor de monopoliemarkt'. Volgens J.L. Mey geeft 'de moderne prijstheorie ... (evenmin) steun aan de ook in ons land door velen verdedigde differentiële kostenbeschouwing'. Desalniettemin stelt de schrijver, dat 'voor ... min of meer incidentele beslissingen ... een differentiële kostenbeschouwing ons goede diensten (kan) bewijzen ... Het gaat in dergelijke gevallen ... om vragen als: ... zullen wij tot bepaalde thans mogelijk geworden uitbreidingen overgaan, zullen wij tot de productie van nieuwe soorten of typen producten overgaan e.d.m.'. De slotconclusie is, dat 'de sociale economie zich in haar jongste ontwikkeling diep in het studieveld der bedrijfseconomie (heeft) gewaagd'. Echter 'zij heeft daardoor de betekenis van haar eigen problematiek verkleind; voor de

Prof. Dr. M.A. van Hoepen is hoogleraar bedrijfshuishoudkunde en accountancy EUR, vennoot (d.m.v. beroepsvennootschap) van Deloitte & Touche Registeraccountants, lid Raad voor de Jaarverslaggeving en Raad Ondernemingskamer Gerechtshof Amsterdam.

bedrijfseconomie heeft zij nog geen nieuwe gezichtspunten opgeleverd'.

Vanuit Melbourne verzond J.E. Spinosa Cattela de bijdrage: 'Publicatie van jaarstukken in Amerika en in Nederland'. Ook deze auteur borduurt voort op zijn bijdrage aan het novembernummer 1947. Nu wordt vermeld, dat de in dat nummer gesignaleerde balans in staffelvorm met als eerste post (en de samenstelling van) het werkkapitaal door 'een 13 tal ondernemingen ... die tot de grootste van de Verenigde Staten gerekend moeten worden ... in hun jaarstukken over 1946 ...' is gevolgd. Thans wordt daaraan toegevoegd, dat '... bij de meeste der 13 besproken ondernemingen ... wordt afweken ... van de in Amerika veelal gebruikelijke vorm van verticale winstopstelling, waarbij uitgegaan wordt van de verkopen om hiervan in aftrek te brengen de kostprijs (prime cost) der verkopen en de overige lasten ...'. In plaats daarvan wordt een soort toegevoegde waarde-indeling (althans categoriale indeling) der kosten gehanteerd, waarmee '... gepoogd wordt een inzicht te geven in de verdeling van de opbrengsten der producten der onderneming naar de groepen der direct belanghebbenden, nl.

degenen, die bij de onderneming werkzaam zijn (personeelskosten),
de leveranciers, (voor materialen en diensten),
de staat (voor belastingen) ...'

De auteur '... wil geenszins betogen, dat wij bij de publicaties der samenstelling van de uitkomsten zóver moeten gaan als in de Verenigde Staten ... echter (het) staat onomstotelijk vast, dat ... (deze) vorm van publicatie der uitkomsten den buitenstaander-niet vakman een belangrijk beter inzicht verschaft dan (zoals bij ons te lande vele, waaronder belangrijke ondernemingen plegen te doen) te volstaan met de laconieke vermelding van het netto-winstsaldo als enig cijfer op de rechterzijde der verlies- en winstrekening ...'.

Th. M. van Erp ('Verbijzondering in de uitoefening van het accountantsberoep?') en Drs. E.J. Flipse ('Opmerkingen naar aanleiding van het artikel over mogelijkheden en wenselijkheden van een verbijzondering in de uitoefening van het accountantsberoep') reageren beide op de bijdrage van Prof. Dr. H.J. van der Schroeff over het genoemde onderwerp in het oktobernummer 1947. Beide artikelen voegen mijns inziens weinig toe aan de reeds in 1947 gevoerde (en in 1997 besproken) discussie. Van Erp verwijt Van der Schroeff

'... dat de hooggeleerde schrijver zich heeft beperkt tot een zuiver theoretische redenering ...' en Flipse verwijt Van der Schroeff het gebruik van de term 'raadgevend accountant'. Beide auteurs worden verblijd met een naschrift van de 'hooggeleerde schrijver': Van Erp wordt gerustgesteld, de heer Flipse moet beter lezen.

Het januarinummer eindigt met drie boekbesprekingen en het gebruikelijke Tijdschriftenreperatorium. Beide rubrieken bevatten mijns inziens geen opmerkelijke zaken.

'Waar uitgaat en niet bijkomt, ontstaat langzamerhand een vacuum. In dit geval een economisch vacuum'. Dit citaat is de achtergrond van de bijdrage waarmee Prof. Dr. J.F. ten Doesschate het februarinummer opent met een bijdrage onder de titel: 'Economisch vacuum'. Ten Doesschate hekelt daarbij de volgende zaken:

- 1 '... dat bij de berekening der fiscale winst afschrijving naar vervangingswaarde niet wordt toegestaan... (ondanks het feit)... dat de vervangingswaarde van kapitaalgoederen in vele gevallen 3 à 4 maal het vooroorlogse peil, uitgedrukt in guldens, heeft bereikt ...';
- 2 '... dat de overheid... voor 1947 een loons- en salarisuitkering van 1 week respectievelijk 2% van het jaarloon (heeft) goedgekeurd... (maar) dat de bedrijven... deze ... niet in de prijzen mogen doorberekenen ...';
- 3 '... dat de omzetbelasting met ingang van 1 Juli (is) verhoogd... (maar) gelijktijdig... aan ondernemers is... verboden hun verkoopprijzen te verhogen op grond van het eventueel door hen meer aan omzetbelasting te betalen bedrag ...';
- 4 '... dat met ingang van 1 Juli j.l. de kolenprijs met f 5.- per t (is) verhoogd onder mededeling, dat deze prijsverhoging voorshands niet in de prijzen doorberekend mag worden...'

Ik schreef over hekelen, dat was niet de bedoeling van Ten Doesschate: '... de bedoeling is daarbij niet, het te dezer zake gevolgde overheidsbeleid te critiseren, doch wel er enkele consequenties van in het licht te stellen'. Die consequenties worden zodanig voorgesteld, dat ik bij nader inzien het woord hekelen toch maar handhaaf.

In een omvangrijke bijdrage over: 'De openbare accountant en de behandeling van belastingzaken' zet G. Hartog de in oktober 1947 opgerakel-

de en eerder en later over dat onderwerp gevoerde discussie voort. Het uitgebreide betoog, waarin veler standpunten nog eens de revue passeren, mondt uit in de opvatting, dat de functie van vertrouwensman van het maatschappelijk verkeer, het openbaar accountantsberoep principieel onverenigbaar maakt met dat van belastingconsulent.

J.H. Textor zet met: 'De vernieuwing der overheidsadministratie in verband met de structurele wijzigingen in de overheidshuishouding II' zijn bijdrage van het decembernummer 1947 voort. Gedegen en terzake kundig. Maar evenals in het decembernummer in huidige ogen weinig opzienbarend.

A.M. van Rietschoten zet met: 'Andere opmerkingen over mogelijkheden en wenselijkheden van een verbijzondering in de uitoefening van het accountantsberoep' de door Van der Schroeff in oktober 1947 opgezette discussie voort. Opmerkelijk is Van Rietschotens opvatting, dat indien (groot en middelgroot) bedrijfsleven en overheid anders dan voorbijgaand behoefte heeft aan '... adviezen ... over de vraagstukken op het terrein van de dirigerende, ja veelal de constituerende leiding ..., vraagstukken welke beslissing als regel beheersdaden van groot belang zijn...', er sprake is van '... een tekortschieten van de leiding...'. Van Rietschoten moet het stellen zonder naschrift van de 'hooggeleerde schrijver'.

Drs. J.M. Tanis signaleert in de rubriek: 'Uit het buitenland' de in de jaarvergadering van het American Institute of Accountants (New York, oktober 1947) geuite wens om te komen tot '... een tot stand komen van internationale standaardvormen in het afleggen van rekening en verantwoording, waardoor de waarde, welke men aan jaarverslagen e.d. kan hechten, verhoogd zou worden'. Ook signaleert hij een begin van internationale erkenning in het voorstel tot '... het aannemen als 'international associates' van buitenlandse accountants, welke in het bezit zijn van diploma's vergelijkbaar met het CPA certificaat in de Verenigde Staten'.

Uit het Tijdschriftenrepertorium signaleert schrijver dezes de beschrijving van twee nieuwe 'hybridische financieringsfiguren': de eeuwigdurende obligatie en het aflosbare aandeel (J.R.(?))

Mey Jr.: Maandblad voor Bedrijfsadministratie, december 1947) en de toenmalige bekendheid van financiële lease-back transacties met betrekking tot onroerende zaken - met name bedrijfspanden - (W.N. Augsburg: 'New source of capital sell-lease', nadere bronvermelding ontbreekt).

In tegenstelling tot het januari- en februari-nummer bevat het maartnummer geen voortgezette discussies en vervolgbijdragen, alleen maar 'nieuwe kost'. Het maartnummer opent met een boekbespreking door Prof. Dr. H.J. van der Schroeff onder de titel: 'Ter huldiging van Polak'. Het betreft het (in 1948 verschenen) liber amicorum: 'Weerspiegelde gedachten', dat Prof. Dr. N.J. Polak aangeboden kreeg ter gelegenheid '... van zijn 25-jarig ambstjubileum als hoogleraar aan de Nederlandsche Economische Hogeschool te Rotterdam...' (in 1946). Het is Van der Schroeff niet mogelijk alle 35 bijdragen te bespreken. Twee licht hij er in het bijzonder uit. Eerst de '... kostelijke bijdrage, handelende over 'de economische grondbegrippen en schone letteren', van de hand van Prof. Lambers, die zijn opstel opdraagt 'aan de hoogleraar, die mij ook Multatuli tentamioneerde'...'. De tweede over '... de 'tegenstelling' van de Amsterdamse School van de bedrijfseconomie en de Rotterdamsche School, die J. Brands aan de orde heeft gesteld ...' (MAvH: of de aanduiding 'Amsterdams'- nieuwe spelling - en 'Rotterdamsch'- oude spelling - opzettelijk is, weet ik niet). De '... uitspraak van Brands, dat van een controverse Amsterdam-Rotterdam in redelijkheid niet kan worden gesproken, omdat er geen Rotterdamse school der bedrijfseconomie bestaat of bestaan heeft ... (kan)... in de gemoede ...' volgens Van der Schroeff niet worden volgehouden. '... Zeker niet voor de leer van de financiering, waarin het boek van Polak het toonaangevende werk is... Maar hoe het zij, School of geen School... (Van der Schroeff heeft)... geen reden tot verheugenis gevonden in de uitspraak van Brands ..., (immers) ... du choc des opinions jaillit la vérité!'.

Prof. Dr. P.J.A. Adriani stelt onder de titel: 'Liefdadigheid door een onderneming', naar aanleiding van een arrest over de aftrekbaarheid van (afgedwongen) giften aan 'Winterhulp' de giftenaftrek bij de belasting naar de winst aan de orde. Bepalend voor de aftrekbaarheid is in die tijd '... de vraag ... of de uitgave kan worden beschouwd als in het belang van de onderneming

te zijn gedaan'. In de daarop volgende, eveneens fiscale, bijdrage stelt L.M.J. Raymann: 'De vennootschapsbelasting en haar invloed op de winstverdeling in verband met de vaststelling van tantièmes' aan de orde. Een gedateerde bijdrage, die zijn grond vindt in de vervanging van de Wet op de Dividend- en Tantiëmebelasting door het Besluit op de Vennootschapsbelasting 1942. De auteur toont zich voorstander van een bepaling van tantièmes overeenkomstig de 'bruto-methode' (dat wil zeggen op basis van de winst voor belasting).

F. Haarbosch wijdt in de rubriek: 'Uit het buitenland' een uitgebreide beschouwing aan 'Accountancy in Rusland'. De bijdrage blijkt een vertaling (uit het Engels) van een in The Accountants Journal van september 1947 verschenen artikel, waarvan de schrijver slechts aangeduid wordt als 'de auteur' en van wie verder wordt onthuld, dat het '... een eminent leermeester aan een Engelse Universiteit ... is, die een jaar werkte aan het Economisch Research Instituut van het Staats Plan Bureau ...'. Volgens de redactie (van The Accountants Journal) is '... dit artikel ... het eerste, dat in bijzonderheden het Russische standpunt tegenover ons beroep beschrijft'. In die tijd ongetwijfeld een zeer interessant artikel, in huidige ogen een (nogal droge) opsomming van een aantal eigenschappen van het oude Sovjet-'accounting system'. De (Engelse) auteur besluit met de conclusie dat '... de revolutie in Rusland kwijnt, en de administratieve beambten van hun geleide economie ... hard aan het leren (zijn)' (vertaling van F. Haarbosch).

In dezelfde rubriek besteedt Drs. L.J.M. Roozen (de opvolger van Ch. Hageman) onder de titel: 'Vakproblemen in Engeland' aandacht aan '... een inleiding, welke door Sir Harold G. Howitt is gehouden voor de najaarsvergadering van de Engelse zustervereniging, onder de titel: 'The future of the accountancy profession' ...'. Roozen is 'enigszins teleurgesteld' doordat '... de inleider meer een jaarverslag (geeft) van problemen van de meest uiteenlopende aard, zonder zich in de vraagstukken van speculatieve aard werkelijk te verdiepen'. Als opmerkelijk bestempelt Roozen, dat 'Sir Howitt ... een meldingsplicht door de accountant na het constateren van overtredingen (afwijst): 'He is not a public informer ... In the last resort, the best remedy is probably to *resign*, with all the difficulties which such action would present to the client in finding new auditors'. Met nauw verholen jaloezie stelt Roozen: '... wat dit laatste betreft, is de positie van de Engelse accountant, door de wettelijk verplichte balanscontrole, ongetwijfeld sterker dan de onze'.

De rubrieken Boekbesprekingen, Mededelingen, Ingekomen boeken en het Tijdschriftenrepositorium bevatten weinig opmerkenswaardigs in hedendaagse ogen, of het moest zijn, dat Prof. Dr. J. Tinbergen in ons bedrijfseconomische maandblad een (zeer lovende) boekbespreking verzorgt over: 'De conjuncturele ontwikkeling van Nederland en de evolutie van de economische overheids-politiek 1918-1939...' van Prof. Dr. F.A.G. Keesing.